

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПСИХОЛОГІЇ СПОРТУ І ФІЗИЧНИХ ВПРАВ

Шевчук Ольга

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської
обласної ради, м. Луцьк, Україна

oshevchuk@lpc.ukr.education

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5499-9548>

Власюк Дмитро

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

vlasyk.dmitro@vnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9908-2733>

Мета. У статті здійснено теоретичний аналіз організаційних і концептуальних змін які спостерігаються в сучасній психології спорту та фізичних вправ в США.

Методи. Для реалізації мети дослідження нами використовувався аналіз публікацій в профільних наукових журналах, а також вивчення офіційних документів та інформаційних матеріалів професійних об'єднань спортивних психологів.

Результати. Розвиток психології спорту в США демонструє більш швидкий поступальний рух починаючи з 90-х років. Спостерігається якісне зростання в галузі практик прикладної психології спорту. Відмічається затребуваність напрацювань психологів – практиків в сфері психології продуктивності. Проте в процесі розвитку виявились організаційні і методологічні проблеми розширення сфери прикладного застосування набутого досвіду, інтеграції з організаційними культурами спортивних організацій, професійної ідентифікації, навчання і сертифікації компетентностей. Провідні фахівці психології спорту рекомендують здійснювати більш послідовні кроки в напрямі визначення дисципліни, як підгалузі психології продуктивності, визначитись з місцем і функціями спортивних психологів в організаційній культурі спортивних організацій, формувати професійну ідентичність спортивних психологів, проводити розмежування на рівні професійних послуг і компетентностей з психологією фізичних вправ, продовжувати діяльність по вдосконаленню професійних етичних і кваліфікаційних стандартів відповідно до вимог часу.

Висновки Проведене дослідження показало, що увагу експертів в найбільшій мірі привертають проблеми трансформації поля діяльності спортивних психологів, вивчення і поширення передових практик, місця спортивних психологів в організаційній культурі спортивних організацій, професійної ідентифікації спортивних психологів, навчальних програм по актуальними професійними компетентностями, вдосконалення нормативної бази сертифікації фахівців.

Ключові слова: психологія продуктивності, професійна ідентичність, організаційна культура, професійні стандарти, сертифікація компетентностей.

Olha Shevchuk, Dmytro Vlasiuk. Current trends in American psychology of sport and exercise.

Purpose. The article provides a theoretical analysis of the organizational and conceptual changes that are observed in the modern psychology of sports and exercise in the United States.

Methods. To achieve the goals of the study, we used the analysis of publications in specialized scientific journals, as well as the study of official documents and information materials of professional associations of sports psychologists.

Results. The development of sports psychology in the US has shown a more rapid progress since the 1990s. There is a qualitative growth in the field of applied sports psychology practices. The demand for the developments of psychologists - practitioners in the field of performance psychology is noted. However, in the process of development, organizational and methodological problems of expanding the scope of applied application of the acquired experience, integration with the organizational cultures of sports organizations, professional identification, training and certification of competencies were revealed.

Conclusions. The study showed that the attention of experts is most attracted to the problems of transforming the field of activity of sports psychologists, studying and disseminating best practices, the place of sports psychologists in the organizational culture of sports organizations, professional identification of sports psychologists, training programs for mastering relevant professional competencies, improving the regulatory framework for certification of specialists.

Key words: performance psychology, professional identity, organizational culture, professional standards competence certification.

Вступ. Незважаючи на те, що спортивна психологія нараховує багать десятиліть плідної дослідницької і прикладної діяльності, проблеми предметної і професійної ідентифікації спортивних психологів залишаються у фокусі тривалих експертних дискусій. Дана проблема на наш погляд є досить актуальною і для вітчизняної психології спорту, яка окрім розв'язання зрозумілих методологічних

проблем змушена долати непрості спадкові травми директивно-авторитарного підходу як в психології так і у спорті. Тому для вітчизняних фахівців психологів спорту буде вочевидь продуктивною рефлексія власної діяльності на основі порівняння з новітніми тенденціями в зарубіжній фундаментальній і прикладній науці.

Особливо значущими для аналізу виглядають тенденції, які останнім часом окреслились в спортивній психології США, відомій як високими стандартами академічних досліджень, пильністю до професіональних компетенцій і здоровим прагматизмом щодо реалізації прикладних аспектів психологічної діяльності. Як достатньо рельєфно показано в низці фундаментальних досліджень проведених рядом груп спортивних психологів з США (Quartiroli et al., 2022; Ryba et al., 2022; Goffena et al., 2021; Sly et al., 2020 McGannon et al., 2021), в цілому галузь переживає процес непростих трансформацій, суть і можливі наслідки яких, на наш погляд, мають важливе значення для перспектив галузі і можуть складати безумовний інтерес для широких кіл вітчизняних фахівців в галузі фізичної культури, спорту і спортивної психології.

Дана стаття має на меті розкрити суть і коріння методологічної багатовекторності сучасної спортивної психології, проаналізувати явище виходу психології спорту в нові сфери діяльності та завдання які впливають з розширення проблемного поля діяльності фахівців-практиків. В статті також розглядається проблематика вдосконалення системи підготовки до професійної діяльності і формування перспектив працевлаштування спортивних психологів та звертається увага на шляхи оцінки професійних компетенцій і удосконалення системи їх сертифікації.

Методи і процедура дослідження. Для реалізації мети дослідження нами використовувався аналіз публікацій в профільних наукових журналах, а також вивчення офіційних документів та інформаційних матеріалів таких організацій як 47 відділення «Товариство психології спорту, фізичних вправ і продуктивності» Американської психологічної асоціації (Div. 47 "Society for Sport, Exercise, and Performance Psychology)., Асоціація прикладної спортивної психології (Association for Applied Sport Psychology (AASP)), Північноамериканське товариство психології спорту та фізичної активності (The North American Society for the Psychology of Sport and Physical Activity (NASPSPA)

Обговорення результатів. Для усвідомлення сучасних тенденцій в спортивній психології США слід хоча б побіжно ознайомитись з основними етапами процесу становлення психології спорту в США, який має тривалу історію.

Спортивні успіхи США на численних міжнародних змаганнях ґрунтуються насамперед на розгалуженій системі студентського спорту. Американські університети традиційно мають розвинену матеріальну базу спорту і тривалі спортивні традиції.

Цю наближеність до університетського світу можна розглядати як одну з основних причин того, що спроби підвищити ефективність підготовки спортсменів почалися надзвичайно рано. Перше визнане дослідження в галузі спортивної психології було проведено американським психологом Норманом Триплетом з Університету Індіани ще у 1898 році. Проте справді знаковою фігурою американської психології спорту насправді вважається Коулман Гріффіт з Університету Іллінойсу, автор таких монографій з психології спорту як «Психологія коучінгу» (1926) і «Психологія легкої атлетики» (1928). Гріффіт був першим американським психологом, який наголосив на необхідності більшої інтеграції принципів психологічних досліджень і практики у сфері спорту (Gould & Pick, 1995). До епохи Гріффіта психологи зазвичай ігнорували спортивну психологію, але в 1930-х роках інтерес до застосування психологічних підходів у спорті отримав визнання як область наукових досліджень.

Незважаючи на відносно тривалу історію діяльності професійно-наукових співтовариств спортивних психологів, лише у 1980-х роках виник справді суттєвий інтерес до практичного застосування надбань психології спорту. Олімпійські організації почали використовувати здобутки прикладної психології спорту, намагаючись сприяти поширенню тренуванню психологічних вмінь (Psychological skills training - PST) серед спортсменів і тренерів (Silva, 2001). Професіоналізація дисципліни дала результати на Олімпійських іграх у 1984 році (Suinn, 1985), коли олімпійські команди почали наймати спортивних психологів для своїх спортсменів, а також у 1985 році, коли в олімпійську команду США був найнятий перший постійний спортивний психолог. На літніх Олімпійських іграх 1996 року в США вже було понад 20 спортивних психологів, які працювали зі своїми спортсменами.

В 90-х роках на тлі зростаючого інтересу до різноманітних психологічних детермінант продуктивності спортивної діяльності (когнітивних, мотиваційних, соціально-організаційних) формується явне розуміння необхідності інтеграції різнорідних спортивно-психологічних практик на засадах більшої професійної ідентифікації фахівців психології спорту. Формуванню цілісного корпусу спортивно-психологічних знань сприяли такі спеціалізовані видання як *The Sport Psychologist* (TSP, 1987) і *Journal of Applied Sport Psychology* (JASP, 1989).

На межі 21-го століття увагу фахівців психології спорту привертає проблема відсутності систематичних освітніх програм для спортивних психологів та невизначеність перспектив професійної затребуваності (Silva, Conroy, & Zizzi, 1999). В цих умовах Асоціація прикладної спортивної психології оголосила про намір сприяти розвитку психології атлетичної досконалості, в сфері якої принципи максимальної продуктивності можна було б поширити за межі виключно спортивного середовища. Було заявлено про можливість і необхідність експансії принципів спортивної психології в ширші сфери діяльності для подальшого розвитку прикладної галузі (Gould, 2002). В якості можливих сфер реалізації напрацювань психології спорту визначалися такі галузі як бізнес (Ievleva & Terry, 2008), виконавського мистецтва (Hays, 2002) та військова справа (Ward et al., 2008). При цьому акцентувалась висока подібність між психологічними характеристиками елітних спортсменів (наприклад, контроль уваги та емоційна регуляція) та виконавцями в інших сферах, таких як збройні сили, підрозділи надзвичайних ситуацій, медицина та музичне виконання (Pescen et al., 2016). У сфері бізнесу вважалося, що застосування прикладних методів психології спорту має великі перспективи щодо розвитку таких психологічних властивостей, як розумова стійкість, мотивація та згуртованість на робочому місці (Weinberg & McDermott, 2002). Також напрацювання спортивних психологів вважались плідними для таких сфер як стрес на робочому місці та вигорання (Gordon, 2007), та для практики роботи менеджерів, лідерів і робочих команд (Foster, 2002).

Слід зазначити і безсумнівно позитивний досвід інтеграції здобутків організаційної психології в практику спортивної діяльності. Д. Флетчер і К. Вагстафф (Fletcher & Wagstaff, 2009) розглянули шість напрямків досліджень стосовно організаційної психології в

спорті найвищих досягнень і запропонували враховувати різні соціокультурні фактори у спортивному середовищі для кращого інформування про якісні практики в сучасній психології спорту. К. Вагстафф і Р. Ларнер (Wagstaff & Larner 2015) окреслили, чотири основні виміри організаційної практики спортивних психологів в спортивних організаціях і командах: емоції та установки, стрес і благополуччя, поведінка та психологічне середовище.

Всі ці нові тенденції викликали потребу переосмислення як предмету психології спорту так і рефлексію процесу включення даної дисципліни в більш обширне поле психологічних досліджень і практичної діяльності.

Процеси інтеграції нових дослідницьких сфер в поле уваги психології спорту привело до появи нового напрямку який отримав назву психології продуктивності (performance psychology). Психологія продуктивності визначається як підрозділ психології, який досліджує психологічні фактори, що впливають на оптимальну роботу людини. Він зосереджений на таких сферах, як спорт, бізнес та творчі заняття.

Організаційно утвердження нової галузі психології відбулось на протязі 2008 -2015 років в рамках 47 підрозділу Американської психологічної асоціації - «Психологія спорту та фізичних вправ». В 2009 році під егідою АПА було опублікована книга «Психологія продуктивності в дії: збірник прикладів для роботи зі спортсменами, артистами, бізнес-лідерами та професіоналами у високоризикованих професіях» за редакцією К. Хейс. (Hauss, 2009) в 2011 році 47 відділення АПА відкриває журнал під назвою «Психологія спорту, фізичних вправ і продуктивності» («Sport, Exercise, and Performance Psychology»). В 2012 році К. Хейс очолює проект створення другої секції «Психологія продуктивності» в 47 відділенні, яка через рік затверджується виконавчим комітетом відділення, а в 2015 році 47 відділення АПА змінює назву на «Товариство психології спорту, фізичних вправ і продуктивності», організаційно імплементуючи новий психологічний напрям.

Аналізуючи поточний стан психології спорту, маємо констатувати що робота сучасного спортивного психолога стає все більше залежною не лише від чисто психологічних знань і навичок, але потребує надбання культурних і соціально-організаційних навичок, знань організаційної психологічної практики, пов'язаної з

такими темами, як аттитюди, справедливість, мотивація, стрес і лідерство (Wagstaff, 2017).

Аналіз спостережень і міркувань практиків спортивної психології, які висвітлюють різні культурні та організаційні проблеми (McDougall et al., 2015), вказує на їх безумовну значущість. На підтвердження цієї точки зору, Р. Шінке та Д. Хекфорт (Schinke & Hackfort, 2016) скористались досвідом кваліфікованих практиків у спробі розкрити проблеми надання психологічних послуг у елітних спортивних умовах. М. Несті (Nesti, 2016) також спирався на свій великий досвід роботи з футбольними командами Прем'єр-ліги, щоб окреслити свій погляд, на можливості управління такими проблемами, як погана внутрішня комунікація, міжвідомчі конфлікти та невизначеність ролей в спортивних командах. Міждисциплінарний характер взаємодії вимагає від спортивних психологів встановлювати постійні робочі контакти зі спортивними, медичними та науковими співробітниками з метою захисту благополуччя спортсменів. і просування синергетичного підходу в спорті високих досягнень (Arnold & Sarkar, 2015).

Розмірковуючи про свій досвід надання підтримки данській олімпійській команді з вітрильного спорту, К. Хенріксен (Henriksen, 2015) припустив, що проблема надання послуг часто посилюються безліччю незапланованих подій, які виходять за рамки традиційного надання послуг спортивними психологами. До них він відносить допомогу спортсменам у вирішенні сімейних проблем, проблеми контактів і реагування на медіаповідомлення та інші приватні справи, які можуть вважатися обтяжливими для продуктивності спортсмена. Д. Коллінз та А. Крюкшенк (Collins & Cruickshank, 2015) також відзначили подібний досвід і запропонували, щоб підтримка спортивного психолога поширювалася на допомогу спортсменам у подоланні різноманітних організаційних стресових факторів, з якими вони можуть зустрітись під час підготовки до змагань олімпійського рівня. Вони включають в перелік форм такої допомоги використання стратегій планування на випадок раптових ситуацій, які спрямовані на вирішення питань, що стосуються подорожей, проживання, одягу та фінансів. Таким чином, в контексті сучасних практик, спортивні психологи мають усвідомлювати різнопланові вимоги, щоб отримати чітке уявлення про контекстні фактори та організаційні стресори, які пов'язані з продуктивністю діяльності спортсменів елітного рівня.

Заздалегідь готуючись до цього, вони можуть опинитися в виграшному положенні, спираючись на стратегії планування з урахуванням непередбачуваних обставин.

Працюючи в середовищі високого рівня продуктивності, спортивні психологи повинні пам'ятати про перешкоди, з якими вони можуть зустрітись, намагаючись інтегрувати принципи своєї діяльності в організацію. Наприклад, М. Несті (Nesti, 2016) вказує на існуючий скептицизм щодо психологічних практик у спорті. Ф. Гарднер (Gardner, 2016) підкреслює високу ймовірність організаційного опору, якщо спортивний психолог не зможе ефективно утвердити свої функції та відповідальність в організації. Більше того, практики-початківці, судячи з усього, недостатньо підготовлені до діяльності в умовах гостро конкурентної організаційної культури.

Ряд експертів (Sly et al.; 2020) вважають, що питання, пов'язані з конгруентністю та асиміляцією, є ключовими для сучасного спортивного психолога, зокрема щодо того, як їхня власна практика може відповідати встановленим культурним нормам та очікуванням спортивної організації. Спираючись на існуючі емпіричні точки зору, такий відомий авторитет в галузі спортивної психології як Р. Шінке (Schinke & Hackfort, 2016) рекомендував спортивним психологам приєднатися до культури, на яку вони намагаються вплинути, інакше існує ризик бути витісненим з організації. Проте в середовищі, яке часто керується безжальним прагненням до досконалості таке узгодження може виявитися проблемним з професійної та етичної точки зору. Макдугал та його колеги (McDougall et al., 2015), провели серію інтерв'ю з відомими практиками та висвітлили напруженість між організацією та психологом, особливо коли потрібно проводити практики, які відповідають очікуванням організації, але не обов'язково сумісні з цінностями стандартів психологічної практики. Отже, спортивні психологи іноді повинні протистояти культурній асиміляції, незважаючи на ризик відчуження команди та можливого припинення роботи. Так наприклад М. Несті (Nesti, 2016) вважає, що хоча спортивна психологія і повинна бути складовою організаційної культури, вона також має окреслити межі такої інтеграції, з метою гарантування цілісності її особистісних переконань, цінностей та засад професійної філософії. Більше того, хоча організаційний вектор і відображає ключову функцію сучасної психології спорту,

професійна спільнота має гарантувати, що прагнення до досконалості та продуктивності не повинна досягатися за рахунок професійної етики та благополуччя членів організації.

Достатньо драматичні зміни в орієнтації на нові сфери діяльності, необхідність взаємодіяти з фахівцями, чия сфера діяльності, відповідальність і функції часто пересікаються з діяльністю спортивних психологів, неминуча конкуренція всередині організації закономірно вивели в фокус уваги дослідників давно дискутовану проблему професійної самоідентифікації спортивної психології. Як справедливо зазначають К. Вагстаф з колегами (Wagstaff et al., 2020) така ситуація носить ознаки кризи і створює екзистенційні загрози перспективам професіоналізації психології спорту. Можна спостерігати посилення інтересу до емпіричних досліджень образу професії як серед практикуючих так і майбутніх фахівців в галузі психології спорту (Quartiroli et al., 2022).

Проблема професійної ідентичності в психології спорту має тривалу історію. Морін Вайс у своєму президентському зверненні до Асоціації розвитку прикладної спортивної психології (AAASP) у 1998 році заявила, що «відсутність чіткого визначення прикладної спортивної психології продовжує хмару невизначеності, яку багато людей мають щодо своєї особистості» (Weiss, 1998, p.14). В іншій публікації М. Аояджі з колегами (Aoyagi et al., 2012) зазначили, що «якщо клінічна психологія виділилася з медичної галузі та створила власну систему ліцензування та акредитацію, психологія спорту все ще шукає свою власну унікальну ідентичність... і... намагається визначити та отримати широке визнання на своїх цільових ринках» (2012, с.32).

С. Портенга та ін. (Portenga et al., 2017) відзначили, що хоча існує багато причин, через які люди стикаються з труднощами в успішному переході від навчання до професійної практики, проблемність адекватної відповіді на запитання: «Що робить спортивний психолог?» є джерелом окремих проблем, з якими випускники стикаються у досягненні своїх кар'єрних цілей. Як зазначають фахівці (Wagstaff et al., 2020) для досягнення прогресу в професії спортивного психолога необхідна чіткі визначення, щоб окреслити унікальну ідентичність професії, деталізувати необхідні компетенції для практики та зробити більш чіткими шляхи навчання та розвитку цих компетенцій. Автори також відзначили, що поточні

дефініції наукового напрямку є дієвими для широкого визначення професії, але оскільки вони зазвичай намагаються одночасно визначити психологію спорту та психологію фізичних вправ, а останнім часом і психологію продуктивності, то цим визначенням бракує точності та ясності. Слід зазначити, що багато визначень психології спорту не окреслюють, які компетенції необхідно практикувати, і мають на увазі, що психологія спорту та психологія фізичних вправ – це одна й та сама професія. Варто зазначити, що багато професійних організацій також об'єднують ці професії, що все більше відрізняються. Запропонований С. Портенгою з колегами (Portenga et al., 2017) підхід до розв'язання цієї проблеми є спробою віддати належне унікальній концепції розуміння психології спорту як психології високої результативності, що привело до побажання щоб «психологія продуктивності» була прийнята як загальновизнаний інтегруючий термін. У цій номенклатурі спорт буде лише однією з областей, яка застосовує психологію продуктивності, поряд з іншими галузями, такими як сценічне мистецтво, бізнес, медицина та професії з високим ризиком. Оскільки психологія продуктивності визначається кінцевою метою (тобто допомагати людям стабільно працювати в найвищому діапазоні їхніх здібностей), а не інструментарієм втручанням, то виглядає, що існує можливість уникнути надто політизованого протиставлення психічних навичок та психічного здоров'я, кінезіології проти психології та ін. Тим не менш, якщо основа будь-якого системного надання прикладних психологічних послуг ґрунтується на основі здорових психологічних принципів і професійних стандартів, то заснована на комплементарності співпраця та інтеграція різноманітних галузей психологічних знань можуть стати хорошою практикою.

Проблема професійної ідентифікації неминуче висуває проблему стандартів навчання та сертифікації фахівців в галузі психології спорту, фізичних вправ та продуктивності в США. Враховуючи зростаючу диверсифікацію практик прикладної психології спорту, М. Аоягі з колегами (Aoyagi et al., 2012) постулювали, що майбутнє професії спортивного психолога буде залежати від успішного набуття низки ключових компетенцій в галузі психології продуктивності, консультування з питань психічного здоров'я та освоєння психологічних засобів підвищення

продуктивності в різних сферах діяльності таких як спорт, виконавське мистецтво, бізнес, професії з високим ризиком.

Разом з тим на думку багатьох експертів в галузі спортивної психології (Portenga et al., 2017; Winter & Collins, 2016, Sly et al., 2020) існуючі програми підготовки фахівців в галузі психології спорту, фізичних вправ і продуктивності та діючі стандарти сертифікації не враховують ті істотні зміни поля діяльності галузі, які відбулися вже в нинішньому столітті. На їх думку це не лише вносить плутанину довкола справжньої природи прикладної діяльності фахівців з психології продуктивності та ставить під загрозу професійні перспективи студентів, але і спроможні нанести шкоду професійній цілісності галузі.

Висновки і перспективи. Проведений аналіз стану і тенденцій розвитку засвідчив, що попри очевидні успіхи сучасної психології спорту, фізичних вправ і продуктивності в США, зростання її авторитету і розширення сфер наукової і прикладної діяльності, галузь зіткнулась з непростими організаційними і методологічними проблемами, які охоплюють широкий спектр професійного функціонування і викликають серйозне занепокоєння у провідних фахівців. Проведене дослідження показало, що увагу експертів в найбільшій мірі привертають проблеми трансформації поля діяльності спортивних психологів, пов'язані з інтеграцією психології продуктивності, необхідністю ретельного вивчення і поширення передових практик діяльності, усвідомлення ролі і місця спортивних психологів в організаційній культурі спортивних організацій, необхідність методологічної рефлексії професійної самоідентифікації спортивних психологів, створення і розвиток навчальних програм по оволодінню актуальними професійними компетентностями та вдосконалення нормативної бази сертифікації фахівців професійними об'єднаннями в галузі психології спорту, фізичних вправ і продуктивності.

На нашу думку досвід спортивних психологів США є досить важливим при оцінці поточного стану справ і планування перспектив розвитку психології спорту в Україні.

Література

1. Aoyagi, M. W., Portenga, S. T., Poczwardowski, A., Cohen, A. B., & Statler, T. A. (2012). Reflections and directions: The profession of sport psychology past, present, and

future. *Professional Psychology: Research and Practice*, 43, 32-38. <https://doi.org/10.1037/a0025676>

2. Arnold, R., & Sarkar, M. (2015). Preparing athletes and teams for the Olympic Games: Experiences and lessons learned from the world's best sport psychologists. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 4-20.

3. Collins, D., & Cruickshank, A. (2015). The P7 approach to the Olympic challenge: Sharing a practical framework for mission preparation and execution. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13, 21-28.

4. Fletcher, D., & Wagstaff, C. R. (2009). Organizational psychology in elite sport: Its emergence, application and future. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 427-434.

5. Foster, S. (2002). Enhancing peak potential in managers and leaders: Integrating knowledge and findings from sport psychology. In R. L. Lowman (Ed.), *The California School of Organizational Studies handbook of organizational consulting psychology: A comprehensive guide to theory, skills and techniques* (pp. 212–231). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

6. Gardner, F. L., (2016). Overcoming resistance from clients and stakeholders. In Schinke, R.J. & D. Hackfort (Eds.), *Psychology in professional sports and the performing arts: challenges and strategies* (pp. 38-50). London: Routledge.

7. Goffena, J. D., Scheadler, T. R., & McCarver, Z. (2021). Contemporary Hot Topics in Applied Sport Psychology: Past, Present, and Future. *Journal for Advancing Sport Psychology in Research*, 1(2), 7-22.

8. Gould, D. (2002). Sport psychology in the new millennium: The psychology of athletic excellence and beyond. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 137-139.

9. Gould, D., & Pick, S. (1995). Sport psychology: The Griffith era, 1920–1940. *The Sport Psychologist*, 9(4), 391-405.

10. Hays, K. F. (2002). The enhancement of performance excellence among performing artists. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 299-312

11. Henriksen, K. (2015). Sport psychology at the Olympics: The case of a Danish sailing crew in a head wind. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13, 43-55.

12. Ievleva, L., & Terry, P. C. (2008). Applying sport psychology to business. *International Coaching Psychology Review*, 3, 8–18.

13. McDougall. M., Nesti. M., Richardson. D., & Littlewood. M. (2017). Emphasising the culture in culture change: Examining current perspectives of culture and offering some alternative ones. *Sport and Exercise Psychology Review*, 13(1), 47-59.

14. McGannon, K. R., Smith, B., Kendellen, K., & Gonsalves, C. A. (2021). Qualitative research in six sport and exercise psychology journals between 2010 and 2017: An updated and expanded review of trends and interpretations. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(3), 359-379.

15. Nesti, M. S. (2016). Working in professional football. In Schinke, R. J. & D. Hackfort (Eds.), *Psychology in professional sports and the performing arts: challenges and strategies* (pp. 192-204). London: Routledge.

16. Pecen, E., Collins, D., & MacNamara, Á. (2016). Music of the night: Performance practitioner enhancement work in music. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 5, 377-395. <https://doi.org/10.1037/spy0000067>

17. Portenga, S. T., Aoyagi, M. W., & Cohen, A. B. (2017). Helping to build a profession: A working definition of sport and performance psychology. *Journal of Sport Psychology in Action*, 8(1), 47-59. <http://doi.org/ggc455>
18. Quartiroli, A., Wagstaff, C. R., Hunter, H., & Martin, D. R. (2022). The identity of the sport psychology profession: A multinational perspective. *Psychology of Sport and Exercise*, 102140.
19. Ryba, T. V., Wiltshire, G., North, J., & Ronkainen, N. J. (2022). Developing mixed methods research in sport and exercise psychology: Potential contributions of a critical realist perspective. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(1), 147-167
20. Schinke, R. J., & Hackfort, D. (Eds.), (2016). *Psychology in professional sports and the performing arts: Challenges and strategies*. London: Routledge.
21. Silva, J. M. (2001). Current trends and future directions in sport psychology. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas & C. M. Janelle (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (2nd ed., pp. 823-832). New York: Wiley.
22. Silva, J. M. (2001). Current trends and future directions in sport psychology. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas & C. M. Janelle (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (2nd ed., pp. 823-832). New York: Wiley.
23. Silva, J. M., Conroy, D. E., & Zizzi, S. J. (1999). Critical issues confronting the advancement of applied sport psychology. *Journal of Applied Sport Psychology*, 11, 298-320. <https://doi.org/10.1080/10413209908404206>
24. Sly, D., Mellalieu, S. D., & Wagstaff, C. R. D. (2020). “It’s psychology Jim, but not as we know it!”: The changing face of applied sport psychology. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 9(1), 87–101. <https://doi.org/10.1037/spy0000163>
25. Wagstaff, C. R. D. (Ed.). (2017). *The organizational psychology of sport: Key issues and practical applications*. Abingdon: Routledge.
26. Wagstaff, C. R. D., & Lerner, R. J. (2015). Organisational psychology in sport: Recent developments and a research agenda. In S. D. Mellalieu & S. Hanton (Eds.), *Contemporary advances in sport psychology: A review* (pp. 91–119). Routledge/Taylor & Francis Group.
27. Wagstaff, C. R., & Quartiroli, A. (2020). Psychology and psychologists in search of an identity: What and who are we, and why does it matter?. *Journal of Sport Psychology in Action*, 11(4), 254-265.
28. Ward, P., Farrow, D., Harris, K. R., Williams, A. M., Eccles, D. W., & Ericsson, K. A. (2008). Training perceptual-cognitive skills: Can sport psychology research inform military decision training? *Military Psychology*, 20, 71-102. <https://doi.org/10.1080/08995600701804814>
29. Weinberg, R., & McDermott, M. (2002). A comparative analysis of sport and business organizations: Factors perceived critical for organizational success. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 282-298. <https://doi.org/10.1080/10413200290103563>
30. Winter, S., & Collins, D. (2016). Applied sport psychology: A profession? *The Sport Psychologist*, 30(1), 89-96. <http://doi.org/d3dz>

Received: 03.05.2022

Accepted: 23.05.2022